

РАССМОТРЕНО

на заседании
методического
объединения учителей
гуманитарного цикла

Веткина
Веткина И.Н.
Протокол №1 от «29»
августа 2025 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора
по ВР

Еруткина
Еруткина Э.А.
Протокол №2 от «29»
августа 2025 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Веткина
Веткина Л.А.
Приказ №100 от «29»
августа 2025 г.

Программа внеурочной деятельности

«Марий калык йула»

для обучающихся 5-6 классов

д. Лажъял, 2025 год

УМЫЛТАРЕН ВОЗЫМАШ

Марий калык йула – марий калыкын туня умылымашыже, тачысе кечылан раш палдарыше наций тусшо, шкешотан религийже (Г.Е.Шкалина). Кугезе марий юмынйула - тиде путусын вийжым жаплыме йула.

«Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо пашалан примерный программ (внеурочная деятельность) общеобразовательный школышто 5-9-ше класслаште тунемше-влаклан ямдылыме. Примерный программе кугыжаныш образовательный стандартын федерал компонентше да тыгай нормативно-правовой документ-влак негызеш чоналтын:

- Конституция РФ ст. 14; ст.15; ст. 28; ст. 29 (о свободе совести и о свободе информации);
- Закон «О свободе совести и о религиозных объединениях» (ст. 3, п. 1, ст. 5, п. 4);
- Международная конвенция о правах ребенка. 1989 г.;
- Ст. 87 Закон 273-ФЗ "Об образовании в РФ" 2016;
- Закон «Об основных гарантиях прав ребёнка в Российской Федерации»;
- Рассмотрено и одобрено на заседании Местной религиозной организации Марийской традиционной религии «Община Марийской традиционной религии «Марий кумалтыш» п. Сернур Республики Марий Эл» (Протокол № 1 от 14 марта 2022г.)

Уэмдыме ФГОС-ын йодмыж почеш школышто туныктымаш паша турло йогын (направлений) дене эртаралтшаш. Ик эн тунжылан – духовно-нравственный воспитанийлан – поснак кугу туткыш ойыралтшаш. Кызыт торжа койыш утларак шижалтме саманыште школышто тунемше йочан шум-чон моторлыкшым, порылык койышыжым, пагалымаш кумылжым шуарашлан поснак ешартыш пашам виктарен колташ кулеш. Шочмо калыкнан пайрем йулажым, пуртус дене кылдалт илымыжым, ойыртемалтше койыш-шоктышыжым турысnek почын пуаш манын, «Марий калыкын юмынйулаже»

примерный программе почеш урок деч ордыжысо пашам виктарен колташ келшен толеш. Тыгодымак ме шочмо марий калыкнан курымла дене виян толшо корго чон поянлыкше, тувыра да илыш ойыртемже, пайрем да юмынйулаже дене тунемше-влакым палдарышаш улына. Йоча шочмо калыкын илыш йулажым пагалаш да палаш туналеш гын, тунам гына моло калык йуламат умылаш да жаплаш туналеш, шочмо элын чын патриотшо лиеш. Садлан «Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо паша гочын ме йочан ум пален налеш тыршыме кумылжым лукшаш, творческий, коммуникативный мастарлыкшым вияндышаш, тудлан шке йырысе пуртусым, шочмо калыкын, мер илышын ойыртемжым умылаш полшышаш, поян шум-чон шижмашаным, шочмо элым да калыкым пагалыше да йоратыше кумыланым куштышаш, икшывын шум-чон моторлыкшым шуарен колташ турло тунемме технологийым кучылтшаш улына.

Примерный программын цельже:

марий калык йулалалан энтерен, самырык тукумлан марий калыкын юмынйулаж нерген волгыдо шонымашым шындарымаш да нуным поян шум-чон шижмашаным, шочмо элым да калыкым пагалыше да йоратыше кумыланым куштымаш.

Задаче-влак:

- самырык тукумым пуртусым аралаш да йораташ туныкташ;
- марий калыкын кугезе юмынйулажлан энтерен, поро шум-чонаным, ача-авам да шочмо калыкым, шочмо элым йоратышым да пагалышым кушташ;
- сай койыш-шоктышан айдемым кушташ;
- марий калык йулам умбакыжат пойдарен да шуарен, тудым илышыш шындарен да виянден колташ туныкташ;
- калык коклашке лектын, фольклор материалым чумыраш кумыландаш;
- проект да шымлымаш пашам виктарен шогаш.

Палемдыме задаче-влакым шуктымаште «Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо пашан рольжо моткоч кугу.

Программе шочмо йылме дене марий калыкын юмынйулажым туныкташлан образовательный организаций-влаклан темлалтеш.

Тунемме пашан лектышыже.

«Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо пашам 5-9-ше класслаште эртарыме деч вара тунемшын **личностный лектышыже** тыгайрак лийшаш.

Гражданский воспитаний шотышто:

- шочмо марий калыкын пайрем да юмынйула ойыртемаштым, тувыраштым, шум-чон поянлыкштым палышаш да жаплышаш,
- шочмо калыкым да элым йоратышаш да пагалышаш;
- турло калык да конфессий коклаште келшымаш кылым пенгыдемден шогышаш;
- «Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо пашаште налме шинчымашым келгемден да шарен шогышаш;
- марий калыкын туняужмашыжым, йулажым, тувыражым умылышаш да пагалышаш;
- яндар да поро чонан марий ен лийшаш, пуртусым аралаш да жаплаш кулмым палышаш.

Патриотический воспитаний шотышто:

- марий калык юмынйулан турло калык да конфессий коклаште икгай праван улмыжым палышаш да тидын дене кугешнен моштышаш;
- марий калыкын кумалтыш верлажым, кумалтыш тамгам палышаш да жаплышаш;
- “Марий калыкын юмынйулаже”урок деч ордыжысо паша гоч марий калыкын юмынйулаже да чумыр Российысе калыкын илыш йулашт нерген пален налаш кумылжым шуарен колтышаш;
- марий калыкын йылмыже, тувыраже, сымиктышыже, наукужо деке

пагалымаш кумылым лукшаш;

– шочмо элым аралыше да пашаче калыкше дене кугешнен моштышаш;

– шочмо элын символжым, кугыжаныш пайремже-влакым, историй да пургус памятникше-влакым жаплышаш.

Духовно-нравственный воспитаний шотышто:

– шум-чон моторлыкшым шуарышаш;

– шке койыш-шоктышым да йолташ-влакынат койыш-шоктышыштым, тыгодымак кутырымо йылмыштым чын аклышаш;

– осал койыш-шоктышым корандаш тыршышаш;

– калык коклаште шке верч вуйын шогаш да шке койыш-шоктышлан мутым кучен моштышаш.

Эстетический воспитаний шотышто:

– шочмо марий калыкын да тудын дене йыгыре илыше калыкын юмынйулашт дене келшышаш;

– шке кумылым ончыктымаште кугезе коча-кова-влакын курымла дене шуарен шогымо шум-чон моторлык поянлыкштым умылышаш;

– марий калык юмынйулан илышыште кулешлыкшым умылышаш;

– шочмо элысе да тунямбалсе сымыктышын кулешлыкшым, нунын коклаште марий тувыран да калык ойпогын рольжым умылышаш.

Физический воспитаний шотышто:

– марий юмынйула дене келшышын, шке тазалыкым аралышаш да тудым шуараш кумыландалтшаш;

– амызе койышым ончыктымашын (тамакым шупшмаш, пенгыде градусан йуыш дене танлалтмаш, наркотик дене пайдаланымаш...) физический да психический тазалыклан энгекем кондымыж нерген умылышаш;

– пургус вийын полшымыж дене шке корго чон тургыжланымашым лыпландарен моштышаш;

– еным осал шонымаш да койдарымаш деч посна аклен моштышаш;

– кажне айдемын йонылыш лийын кертмыже да тудым торлаташ
праваже улмо нерген палышаш.

Трудовой воспитаний шотышто:

– пашаче ен деке пагалымаш кумылым ончыктышаш;
– турло сай пашам ышташ кумыландалтшаш да пашам шуктышаш;
– шке ыштышаш паша нерген класкален да кулешан сомылым
ворандарен колташ йолташ-влакым кумыландышаш.

Экологичекий воспитаний шотышто:

– пуртус поянлыкым арален моштышаш;
– пуртус илыш дене чак кылдалтме нерген эреак шарнен шогышаш
– шочмо кундемысе пуртусым тузаташ кумыландалтшаш.

Метпредметный лектыш:

- марий калыкын юмынйулаже нерген у шинчымашым налын, шке
иктешлымашым ыштен да аклен моштышаш;
- марий калыкын символжо, тамгаже-влакым лудын да кучылт моштышаш;
- кызытсе информационно-коммуникационный технологийым кучылт
моштышаш;

Предметный лектыш:

- «Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо пашан полшымыж
дене шочмо калыкнан илен толмо корныжым, тувыражым, шум-чон
моторлыкшым, йылме поянлыкшым аклен моштышаш;
- кугезе марий патыр-влакым да кызытсе саманысе талешке-влакым палыше
да пагалыше лийшаш;
- кажне пайремын ойыртемжым умылышаш да шке шонымашыжым каласен
моштышаш;
- пуртусым умылен, йыр улшо сылнылыкым ужын да жаплен моштышаш;
- яндар, поро шум-чонан айдеме лийшаш.

**«Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо паша дене
отметке ок шындалт. Йочан шинчымашыжым беседе йон дене
тергыман.**

Урок деч ордыжысо пашан школ планыште верже.

«Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжыо паша 5-9-ше класслаште тунемше-влаклан келыштаралтын. Кажне классыште арнялан ик шагат дене эртарен колташ ойыралтеш, идалык мучко 34 шагатышке погына.

«Марий калыкын юмынйулаже» примерный программын тун содержательный линийже-влак.

Программе тыгай тун ужашла гыч шога:

1. Марий калык да кугезе мланде.
3. Кусото – шнуй вер.
4. Юмын ойжо да кугезе сугынь.
5. Марий калыкын юмынйулаже.
6. Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак.
7. Марий патыр-влак.
8. Марий онаен-влак.
9. Марий калык аралтыш.
10. Илыш-йула дене кылдалтше пайрем-влак.

Тунемме годым нине теме-влак кажне классыште чак кылдалтыныт. 5-ше классыште налме шинчымаш кажне ийын утларак келгынрак пуалтеш, тунемше у шинчымашым ешарен налеш. Тыгодымак йоча-влак шке уш-акылыштым пусемдат, йылме лывыргылыкыштым пойдарен шогат, марий калыкын мландымбалне ойыртегалтше улмыжо да юмынйулаже нерген утларак келгын пален налыт. Кугезе марий йѳла нерген пален налме шинчымашышт дене илышыште пайдаланен мошташ тунемыт. Корго чон поянлыкышт, шум-чон моторлыкышт, порылык шулышышт утларак виянаш туналеш.

«Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо пашам виктарен колтымаште примерный программын содержанийже.

Программын кышкарже (структурыжо) урок деч ордыжысо пашам виктарен колташ тун направлений семын ончыкталтеш. Кажне ужашым тунемме годым йоча-влак кулеш шинчымашым налыт да тудым келгемден шогат, у

материал денат шинчымашыштым пойдарат. Туныктымо годым урок деч ордыжысо пашам вудышо шке планышкыже изирак вашталтышым пуртен кертеш, молан манаш гын, программе примерныйлан шотлалтеш.

5-ше класс

1.Марий калык да кугезе мланде.

- Марий калыкын шочмыжо, эртык корныжо.
- Марий калыкын тунямбалне илыме верже.
- Марий калыкын тувыраже.
- Марий кундемын ойыртемже.
- Марий калыкын шнуй верлаже.

2. Марий калык да пуртус.

- Марий – пуртусын икшывыже.
- Марий юмынйула - пуртус вийым жаплыме йула.

3. Кусото – шнуй вер.

- Кусото – марий тунян рудыжо.
- Кусото-влакын турло лиймышт.

4. Юмын ойжо да кугезе сугынь.

- Мо тыгай Юмо?
- Порылык.
- Шум-чон моторлык.
- Кугезе сугынь.

5. Марий калыкын юмынйулаже.

- Кумалтышын турло лиймыже.
- Кажне кечын кумалмаш (шкевуя кумалмаш)

6. Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак.

- Шорыкйол.
- Уярня.
- Кугече.
- Агавайрем.
- Сурем.

-Угинде.

7. Марий патыр-влак.

- Марий лужавуй ден князь-влак (Чумбылат, Акпатыр, Болтуш да молат).
- Марий талешке-влакын Черемис сарыште луддымылыкышт, чолгалыкышт.
- Марий талешке кече.

8. Марий онаен-влак.

- Ко тугай онаен?
- Шке кундемысе карт кугыза-влак.

9. Марий калык аралтыш.

- Марий калык аралтыш.

10. Илыш-йула дене кылдалтше пайрем-влак.

- Марий калыкын ойыртегалтше илыш-йулаже.
- Шочын вочшо аза дене кылдалтше йула.
- Лумым пуымо йула.
- Узыпка.

11. Шнуй верлашке экскурсий

- Шке кундемысе шнуй отылашке экскурсий.
- Чумбылат курыкыш экскурсий.

12. Иктешлымаш.

- Шымлымаш паша презентаций да проект-влак.
- Идалык мучко чумырымо материал негызеш иктешлымаш.

6-шо класс

1. Шочмо эл да марий калык.

- Россий – шуко национальностян да конфессиян эл.
- Марий калык тунямбалне.
- Марий кундем – кугезе мланде.

2. Марий калыкын тувыраже.

- Марий тувыран шочмыжо, виян толмо корныжо.

3. Юмын ойжо да кугезе сугынь.

- Пагалымаш да келшен илымаш.

- Чон ласкалык.

- Юмын ойжо (заповедь)

4. Марий калык.

- Марий калык аралтыш.

- Кумалтыш тамга.

- Символ сынан тур.

5. Пуртус да марий калык юмынйула.

- Марий калыкын пуртус дене кылже.

- Пуртус вий – Юмын вий.

- Марий калыкын шнуйжо - Полемдрук.

6. Марий кумалтыш.

- Марий кумалтыш йула.

- Сорен пыштымаш.

- Кумалтыш этике.

7. Кумалтышын турло лиймыже.

- Еш кумалтыш.

- Ял кумалтыш.

8. Марий кумалтыш мутын вийже.

- Кумалтыш мутын турло лиймыже.

- Кажне кечын пелештыме мут.

9. Кусото – шнуй вер.

- Кусото.

- Кусотышто кумалтыш эртарыме радам.

10. Юмо дене кылым кучышо-влак.

- Онаен.

- Онаенын польшкалышыже-влак.

11. Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак.

(Ончыч налме шинчымашым ешарен келгемдымаш).

- Шорыкйол (Шорйол)

- Уярня.
- Кугече.
- Агавайрем.
- Сурем.
- Угинде.

12. Марий еш.

- Марий ешын моло калык еш деч ойыртемалтмыже.

13. Марий талешке кече.

- Патырлык, луддымылык, чолгалык.
- Шочмо элым да калыкым йоратымаш.

14. Иктешлыше паша.

- Проект фестиваль.
- Идалык мучко чумырымо материал негызеш
иктешлымаш

7-ше класс

1. Шочмо эл да марий калык.

- Россий – шуко национальностян да конфессиян эл.
 - Марий калык тунямбалне.
- Марий кундем – кугезе мланде.

2. Марий калыкын тувыраже.

- Марий тувыран марий юмынйула дене кылже.
- Кумалтыш мут да кусле сем.

3. Юмын ойжо да кугезе сугынь.

- Ача-ава да йоча-влак кокласе кыл.

4. Марий калык аралтыш да тиште.

- Марий калык ойоро.
- Марий тиште.

5. Пургус да марий калык йула.

- Марий калык – пуртусын икшывыже.
- Марий юмынйула.
- Марий калыкын шнуйжо - Полемдрук.

6. Марий кумалтыш.

- Марий кумалтыш йула.
- Сорен пыштымаш.

7. Кумалтышын турло лиймыже.

- Мер кумалтыш.
- Туня кумалтыш.

8. Марий кумалтыш мутын вийже.

- Кумалтыш мутын турло лиймыже.
- Шулык, Перке, Серлагыш – илышын рудыжо.

9. Кусото – шнуй вер.

- Кусото.
- Кусотышто кумалтыш.

10. Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак.

(Ончыч налме шинчымашым ешарен келгемдымаш).

- Шорыкйол (Шорйол).
- Уярня.
- Кугече.
- Агавайрем.
- Сурем.
- Угинде.

11. Марий еш.

- Марий ешын моло калык еш деч ойыртемалтмыже.

12. Марий талешке кече.

- Патырлык, луддымылык, чолгалык.
- Кызытсе марий талешке-влак.

13. Иктешлыше паша.

- Проект фестиваль.

8-ше класс

1. Марий калыкын кумалтыш йулаже.

- Марий калыкын кумалтыш йулаже.

2. Онаен (карт, карт кугыза).

- Онаен – Ош Кугу Юмо дене кылым кучышо поръен.

3. Кусото – шнуй вер.

- Кусото капка ончылно.

- Онапу.

- Шаге.

- Тулолмо.

4. Марий кумалтыш.

-.Шулык. Перке. Серлагыш.

- Кумалтышлан ямдылалтме радам.

- Кумалтыш арвер, кумалтыш атыла.

- Суво лем, немыввод.

- Тауштымаш.

- Кумалтышлан сорен пыштымаш. Кумалтыш арня лектыш.

5. Юмо радам.

- Юмо радам.

- Кумалме радам.

6. Кечышотым шотлымаш.

7.Марий шнуй-влак.

8. Марий юмынйфла дене кылдалтише пайрем-влак.

(Ончыч тунеммым ушештарен, у шинчымашым налмаш)

- Шорыкйол (Шорйол).

- Уярня.

- Кечыла вургече.

- Сорта чуктыш.

- Кугече.

- Агавайрем.

- Сурем.
- Угинде.
- Посна кундемлаште вашлиялтше пайрем-влак.

9. Презентаций фестиваль. Зачетный паша.

9-ше класс

1. Марий калыкын кумалтыш йулаже.

- Марий - пуртусын икшывыже.
- Марий - пуртусын икшывыже.
- Марий туняште кусотын верже.
- Онапу. Шаге. Тулолмо. (Ончыч тунеммым ушештарымаш. Шинчымашым келгемдымаш)
- Кусото капка ончылно. (Ончыч тунеммым ушештарен, шке шинчымашым келгемдымаш)

2. Онаен (карт, карт кугыза).

- Марий калыкын тун онаенже.

3. Кусото – шнуй вер.

- Кусотышто шкем кучымо этике.

4. Марий кумалтыш.

- Шулык. Перке. Серлагыш.
- Наледымаш.
- Чес-полек. Надыр.
- Кумалтыш этике, гигиене.
- Кумалтыш арня.

5. Юмо радам.

- Юмо радам.
- Кумалме радам.
- Юмынтан.
- Сорта.
- Марий кумалтыш тамга.
- Кечышотым шотлымаш.

- Марий шнуй-влак.

6. Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак.

- Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак

7. Презентаций фестиваль. Зачетный паша.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАНИРОВАНИЙ

Тематический планирование класс шот дене пуалтеш. Тыште кажне занятийыште у темым тунеммылан, шинчымашым келгемдымылан, презентаций фестивальлан, ушештарашлан шагат ойыралтеш. Тунемме теме радам ик класс коргышото вер дене вашталт кертеш. Тунемше занятийыште мом ыштышашым радамлен ончыктымо. Кажне классыште «Марий калыкын юмынйулаже» урок деч ордыжысо пашам ворадарен колташлан 34 шагат (арнялан ик шагат дене) ойыралтеш.

5-ше класс

Блок	Занятийын темыже	Теме радам/ Мыняр шагат	Пуышаш шинчымаш	Йоча мом ыштышаш
Марий калык да кугезе мланде. Марий калыкын шнуй верлаже.	Марий калыкын шочмыжо, эртык корныжо.	1/1	«Марий» мутын значенийже, кушеч лекмыже, марий калыкын тунямбалне илыме верже, чотшо. Марий калыкын эртык корныжо.	Теме почеш у шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласкален моштышаш, вер-шор лум-влакын кузе лиймыштым шымлышаш. Темылан келшыше материалым муын моштышаш Марий калык историй нерген книгалаште кычал муын моштышаш, вер-шор лум-влакын кузе лиймышт нерген легенде да преданий-влакым поген моштышаш Марий калыкын илыш йѳлажым шымлен лекташ кулым умылышаш
Марий калык да кугезе мланде	Марий калыкын тунямбалне илыме верже	2/1	Марий калыкын тунямбалне илыме верлаже. Марий йылмын кулешлыкше, финно-угор йылме ешыште верже.	Финно-угор йылме ешышке пурышо калык-влак нерген библиотекеште але интернетыште кычалын, материал-влакым чумырышаш. Йылме еш тушкам ойырен моштышаш, икгай йонгалтше шомак-влакым палышаш. Финно-угор калык-влакын шочмо историйышт нерген кычал моштышаш, илышыште нунын кокласе кыл нерген палышаш Марий йылме да калык дене кугешнен моштышаш.
Марий калык да кугезе мланде	Марий калыкын тувыраже.	3/1	Турло кундемлаште илыше марий-	Олыкмарий, эрвелмарий, курыкмарий, кас-йудвел кундемлаште илыше марий-влкын тѳвырашт кокласе ойыртемым да икгайлыкым кычал муын моштышаш.

			влакын ойыртемалтше семьяшт, куштымашышт, вургемышт, модышышт.	Шке кундеммысе калык мурым чумырен, тудын сылнылык ойыртемжым ончыктен моштышаш Калык модышым, мыскарам (фольклорым) поген, модын ончыктен моштышаш Марий енын илышыштыже калык ойпогын кугу верым налын шогымыжым палышаш.
Марий калык да кугезе мланде	Марий кундемын ойыртемже.	4/1	Марий кундемын ойыртемже, марий-влакын илыме кугезе вершорышт	Марий тиште нерген материалым чумырышаш, презентацийым чонышаш Ешартыш материал дене пашам ыштен моштышаш Марий поэзийын шочмыжо да авторжо нерген палышаш, почеламутым наизусть тунемшаш Марий да руш алфавит кокласе ойыртеммым каласкален моштышаш
Марий калык да кугезе мланде	Марий калыкын шнуй верлаже.	5/1	Марий калыкын шнуй верлаже.	Марий калыкын шнуй верлаж нерген материалым чумырышаш, презентацийым ямдылышаш, шнуй верлан мо дене кылдалтмыштым палышаш.
Марий калык да пуртус	Марий - пуртусын икшывыже	6/1	Марий калыкын пуртус дене чак улмыжым почын пуаш, пуртусыс аралаш кумыландаш	Пушенге-влакын могай виян улмышт нерген турло источникла негызеш шымлымаш пашам эртараш Йыр улшо пуртусым аралаш да жаплаш туныкташ Марий калыкын пуртус лонгашке лектын коштымжо, вийым налмыж нерген палышаш Калык деке пагалымаш кумылан лийшаш, пуртусым илыше семын ончен моштышаш
Марий калык да пуртус	Марий юмынйула - пуртус вийым жаплыме йула.	7/1	Пуртус вийым жаплыме йула. Калыкын пусо ушыжым, илышым эскерымыжым, сай илыш нерген шонымыжым ончыктымаш.	Марий юмынйула - пуртус вийым жаплыме йула семын ойырен моштышаш. Илышыште лийше калык палым шымлен, игечын могай лийшашыж нерген пален моштышаш Шымлымаш пашам эртарыме годым кугыен дене мутланен моштышаш
Кусото – шнуй вер	Кусото – марий тунян рудыжо	8/1	Марий калыкын кугезе юмынйулаже. Пуртус лонгаште верланыше шнуй вер.	Кусото нерген шке шинчымашыж дене палдара, шке кундемысе шнуй-верла нерген презентацийым ямдылышаш Марий калыкын шнуй верлаж нерген палышаш. Йыр улшо пуртусым чонан семын арален шогышаш Марий калыкын поро кумылан, вес калык йулам жаплен моштышо улмыжым шижын моштышаш
Кусото – шнуй вер	Кусото-влакын турло лиймышт.	9/1	Еш, ял, мер, туня кумалтыш кусото-влак.	Кусото нерген презентацийым ямдылышаш, шке кундемысе ото-влак нерген каласкален моштышаш. Кугезе коча-кован юмынйулашт нерген палышаш. Ото дене кылдалтше ойоро-влак нерген палышаш. Идалык мучко марий калыкын пуртус лонгашке порылык шонымаш дене лектын кумалмыж деке пагалымаш кумылым ылыжтышаш.
Юмын ойжо да кугезе сугынь	Мо тыгай Юмо?	10/1	Марий Юмо нерген ой.	Юмо нерген умылымашым рашемден моштышаш, шке шонымашым йолташ-влак ончылно каласен да пенгыдемден моштышаш.
Юмын ойжо да кугезе сугынь	Порылык.	11/1	Марий калыкын турло национальностян калык дене ваш келшен илымышт. Порылык.	Поро паша нерген турло источникла негызеш материалым чумырышаш. Фольклор материал-влакым (притчым, легенде ден преданийым) погымо навикым вияндышаш Турло калык дене ик еш семын ваш келшен илен моштышаш. Поро чонан айдеме кушшаш, илышыште пагалымаш да келшен илымашын келешлыкше нерген пален шогышаш.
Юмын ойжо да	Шум-чон	12/1	Чон моторлык да	Йоча библийысе 10 заповедь дене кугезе марий

кугезе сугынь	моторлык. Кугезе сугынь.		кугезе сугынь. Сулык да чон ласкалык.	калыкын сугыньжо кокласе икгайлыкым шижын моштышаш. Поро кумылан, корго чон моторлыкан кушшаш верч тыршышаш. Илышыште осал ден поро пашам ойырен моштышаш. Марий калык этикым палышаш.
Марий калыкын юмынйулаже	Кумалтышын тёрл ^о лиймыже.	13/1	Еш, ял, мер, тёня кумалтыш. Илыш-йула дене кылдалтше кумалмаш-влак. Чес-полак.	Кумалтыш-влак нерген турло источниклаште муын моштышаш, Ches-полак нерген умылтарен моштышаш. Кумалтыш-влакым танастарен да ойырен моштышаш Сылнымутан литературышто поро кумыл дене Юмылан пелештыме ойым кычал муын, шымлен лекшаш. Шулык, перке, серлагыш нерген палышаш.
Марий калыкын юмынйулаже	Кажне кечын кумалмаш.	14/1	Кажне кечын кумалмаш.	Кумалтыш-влак нерген турло источниклаште муын моштышаш. Юмылан пелештыме ойым илалшырак-влак деч возен налын, шымлен лекшаш. Кумалтыш мутын кугу виян улмыж нерген палышаш.
Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак	Шорыкйол (Шорйол)	15/1	Шорыкйол да Рошто пайрем-влакын икгайлыкышт да ойыртемьшт. Пайремым эртарен колтымо йёла.	Шорыкйол пайрем йулан эртарыме радамжым каласкален моштышаш, презентацийым ямдылышаш. Кечын кужемме жапыште эртаралтше пайремым кфлешлыкшым шижын моштышаш, пайрем кушеч лекмым палышаш. Шорыкйол дене кылдалтше фольклор материалым поген моштышаш. Пайрем йула нерген шинчымашым келгемдышаш.
Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак	Тмярня	16/1	Уярня пайрем йула да модыш-влак. уярням эртарен колтымо жап.	«Уярня курык» презентацийым ямдылен, каласкален моштышаш Шке ешыште да кундемьште эртарен колтымо йула нерген каласкален моштышаш. Илышыште ты пайрем эртарыме йулам шымлен моштышаш Сылнымутан литературышто уярня нерген кычал муын, шке кундемысе погымо фольклор материал дене танастарен моштышаш.
Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак	Кугече.	17/1	Пайрем йёла. Кугече лунгалтыш. Чиялтыме муно.	Презентацийым ямдылышаш да каласкален моштышаш. Кугечын моло пайрем-влак деч ойыртемалтмыжым палышаш. Шке кундемысе лунгалтыш верла, Кугече модыш нерген шымлымаш пашам эртараш кумылан лийшаш Поро, ушан-шотан лияш тунемшаш.
Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак	Агавайрем.	18/1	Агавайремым эртарыме йула. Агавайрем ото. Отышко намайыме Ches.	Пайрем нерген презентацийым ямдылышаш, отышко намайыме кажне Chesын значенийжым умылтарен моштышаш. Айдемын сай паша лектышыжым жаплен моштышаш. Агавайрем дене кылдалтше фольклор материалым поген, посна папкылаш чумырен моштышаш Пашаче кумылан, корго чон поянлыккан лияш тыршышаш.
Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак	Сурем.	19/1	Сурем кумалтыш. Сурем дене кылдалтше йёла. Суремпуч.	Сурем нерген у шинчымашым налшаш, пайремым молан эртаралтмыжым умылтарен моштышаш. Презентацийым ямдылыме годым тёшкаште пашам ыштен моштышаш. Сылнымутан литературышто Сурем пайрем нерген кычал муын моштышаш. Калык йулам пагален шогышаш.
Марий калык йула дене кылдалтше пайрем-влак	Угинде.	20/1	Угинде. Тоштыен-влакым шарныме кече.	Шке кундемьште ты пайремым эртарен колтымо нерген каласкален моштышаш У киндын, саскан сай лектыш лийшаш верч пашам тыршен ышташ кумыландалтшаш. Илышыште киндын да пашан верже нерген сайын палышаш. Кинде нерген калыкмут-влакым палышаш, значенийыштым умылтарен моштышаш.

Марий патыр-влак	Кугезе марий князь да лужавуй-влак.	21/1	Черемис сар-влак Марий лужавуй ден князь-влак: Чумбылат, Акпатыр Болтуш, Мамич-Бердей....	Марий патыр-влак нерген турло источникла негызеш шымлымаш пашам эртараш, презентацийым ямдылаш. Шочмо элым да калыкым пагалаш тунемшаш, черемис сар-влак нерген шинчымашым шуарышаш. Марий патыр-влакын тыныс, эрыкан ылыш верч шогымыштым умылышаш. Патыр-влак дене кутешнымаш кумылым шочыктышаш.
Марий патыр-влак	Марий талешке кече.	22/2	Марий талешке кечын шочмо историйже.	Талешке-влак да верысе лумло ен-влак нерген материалым чумырышаш. Шочмо кундемысе пашаче, поро ен-влак деке пагалымаш кумылым ылыжтышаш. Марийын моло калык дене пырля ваш келшен ылымыштым, шочмо элым аралашлан иза-шольо семын ваш шогалмыштым, луддымылыкыштым палемден моштышаш. Шочмо элым да калыкым пагалыше шӱлышан кушшаш.
Марий онаен-влак.	Марий онаен-влак.	23/1	Марий калыкын тун онаенже, районысо «Марий кумалтыш» общиным вуйлатыше онаен, шке кундемысе карт кугыза-влак.	Верысе онаен-влак нерген материалым погышаш, нунын суап пашашт нерген умылтарен моштышаш. Туняйбалне порылык, сай игече, тыныс ылыш, ваш келшен ылымаш верч пелештыме шомак-влакым аклен моштышаш. Кугыен-влак дене мутланен, мунло шомак-влакым ушыш пыштышаш. Шкалан гына огыл, чумыр калыклан порым шонаш тунемшаш.
Марий калык аралтыш	Марий калык аралтыш.	24/1	Марий калык аралтыш. Серлагыш.	Вольыкым, сурт-оралтым, тазалыкым аралыме йон-влак нерген шке гыч палымым каласкалаш. Аралтыш нерген шинчымашым вияндаш. Осал чонан ен да пургусышто ващлиялтше осал явлений-влак ващтареш кчылталтше аралтыш нерген палышаш. Аралтыш шулышан лияшлан сай шонымашан, поро айдеме лияш тыршышаш.
Илыш-йула дене кылдалтше пайрем-влак	Марий калыкын ойыртемалтше илыш-йулаже.	25/1	Марий калыкын ойыртемалтше илыш-йулаже.	Узыпка пукшымо йула нерген материалым чумырышаш. Шке шонымашым ушандарен каласкален моштышаш. Тукумвож нерген пален налашлан шымлымаш пашалан кумылдандалтшаш
Илыш-йула дене кылдалтше пайрем-влак	Шочын вочшо аза дене кылдалтше йула. лумым пуымаш.	26/2	Марий калыкын ойыртемалтше илыш-йулаже. Аза шочмо, лумым пуымаш.	Узыпка пукшымо йула нерген материалым чумырышаш. Шке шонымашым ушандарен каласкален моштышаш. Аза шочмо дене кылдалтше кызытсе да кугезе йула кокласе танастарымаш пашам ыштен моштышаш. Тукумвож нерген пален налашлан шымлымаш пашалан кумылдандалтшаш
Илыш-йула дене кылдалтше пайрем-влак	Узыпка	27/1	Узыпка пукшымо йула-влак.	Узыпка пукшымо йула нерген материалым чумырышаш. Шке шонымашым ушандарен каласкален моштышаш.
Шнуй верлашке экскурсий	Шке кундемысе кусотыш экскурсий	28/1	Кусото – шнуй вер, калыкын арален да пагален шогымыжо. Кусото капка, онапу, шаге, тулолмо.	Шке шонымашыжым каласкален моштышаш Шке шинча дене ужын, аклен моштышаш. Шочмо калыкын ты пургус храмжым аралаш кумыландаш. Кусотын аралтыш виян улмыжым шижшаш.
Шнуй верлашке экскурсий	Агавайрем отыш экскурсий	29/1	Агавайрем отын ойыртемалтмыже. Кумалтышым	Агавайрем ото дене моло кусотым танастарен моштышаш. Отышто лийме деч вара шке шижмашым возен да каласкален моштышаш. Кусото нерген

			эртарыме йула. Агавайрем чес.	шымлымаш паша-влакым шергал лекташ кумыландалтшаш. Писе уш-акылан, пашаче кумылан ен-влак дене кугешнышаш.
Шнуй верлашке экскурсий	Чумбылат курыкыш экскурсий (очный, заочный)	30/1	Марий кумалтыш тамга. Порлемдрук, Пиямбар, Витнызе.	Чумбылат кундемсе вер-шор нерген презентацийым ямдылышаш. Тамга-влак нерген каласкален моштышаш. Чумбылат нерген легендым да исторический факт-влакым шарналтен, вер-шорым шымлен аклышаш. Шочмо калыкын историйжым, тудын тале ен-влакшым, шнуй верлажым пагалышаш да арален шогышаш.
Иктешлымаш	Идалык мучко погымо материал негызеш шымлымаш паша презентаций	31/2	Идалык мучко налме шинчымаш негызеш йоча- влакын ямдылыме презентацийышты м аклымаш	Шке пашажым арален моштышаш. Моло тунемше-влак коклаште шке пашажлан акым пуэн моштышаш. Марий калыкын пуртус деке чак улмыжым эскералтен моштышаш. Шочмо марий калык йулам пагален да арален моштышаш.

6-шо класс

Блок	Занятийын темыже	Теме радам/мын яр шагат	Пуышаш шинчымаш	Йоча мом ыштышаш
Шочмо эл да марий калык	Россий – шуко националь ностян да конфессиян эл.	1/1	Шочмо эл – Россий. Российысе турло калыкын ваш келшен да полшен илымыже. Кажне калыкын ойыртегалт ше илышыже да юмынйулаже	Россий нерген шке шонымашыжым каласкален моштышаш, конфессий нерген шинчымашым налшаш. Шочмо элым да калыкым пагалаш тунемшаш, икте-весе дене ваш келшен илымаш кумылым ылыжтышаш, шуко национальностян да конфессиян эл дене кугешнымаш кумылым лукшаш. Элысе калыкын ойыртегалтше илыш-йулашт нерген турло источникла гыч материалым чумырен моштышаш. Турло калыкын ваш келшен да пагален илаш кулым умылышаш.
Шочмо эл да марий калык	Марий калык - тунямбалне.	2/1	«Марий» мутын ынже, кушеч лекмыже, марийын моло калык деч ойыртегалтм ыже. Марий калыкын тунямбалне илыме верже.	Теме почеш у шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласкален моштышаш, финно-угор родо-тукым нерген материалым чумырышаш. Темылан келшыше материалым турло источникла гыч муын моштышаш (кугурак-влакын полшымышт дене). Марий калык историй нерген книгалаште кычал муын моштышаш. Марий калыкын тушкан илыме верлажым шымлен лекташ кулым умылышаш.

			Марий-влак финно-угор родо-тукым ешыште, Российыште тушкан илыме верлаже.	
Шочмо эл да марий калык	Марий кундем – кугезе мланде	3/1	Марий кундемын виян толмо корныжо, поянлыкше, ойыртегалт ше шнуй верлаже, марий калыкын ожнысо да кызытсе илыме верлашт.	Кугезе марий-влакын илыме верлашт, кызытсе марий кундем нерген лудмыверыште але интернетыште материалым кычалын, иквереш чумырышаш. Шочмо вер нерген каласкален моштышаш. Марий Эл нерген материалым кычал моштышаш да палышаш. Марий кундем да калык дене кугешнен моштышаш.
Марий калыкын тувыраже	Марий калыкын тувыран шочмыжо, виян толмо корныжо.	4/1	Марий тувыран шочмыжо, виян толмо корныжо, моло калык деч ойыртегалтм ыже. Турло кундемлаште илыше марий-влакын ойыртегалт ше семьяшт, куштыма шышт, вургемышт, модышышт.	Олыкмарий, эрвелмарий, курыкмарий, уралмарий, кас-йудвел кундемлаште илыше марий-влакын тувырашт кокласе ойыртегалм да икгайлыкым кычал муын моштышаш. Шке кундемымсе калык мурым чумырен, тудын сылнылык ойыртегалжым ончыктен моштышаш. Калык модышым, мыскарам (фольклорым) поген, модын ончыктен моштышаш. Марий енын илышыштыже калык ойпогын кугу верым налын шогымыжым палышаш да йолташыже-влаклан умылтарен моштышаш.
Юмын ойжо да кугезе сугынь	Пагалымаш да келшен илымаш.	5/1	Марий калыкын турло национально стян калык-влак дене ваш келшен илымышт. Порылык. Пагалымаш.	Поро паша нерген турло источникла негызеш материалым (йомакым, калыкмутым, притчым) чумырышаш. Фольклор материал-влакым (притчым, легенде ден преданийым) погымо моштымашым (навыкым) вияндышаш. Притче-влакым кызытсе илышлан келыштарен кучылт моштышаш. Поро чонан айдеме кушшаш, илышыште пагалымаш да келшен илымашын кулешлыкше нерген пален шогышаш да ваш келшен илен моштышаш.
Юмын ойжо да	Чон	6/2	Юмо нерген	Библийысе заповедь дене кугезе марий калыкын

кугезе сугынь	ласкалык. Кугезе сугынь.		ой. Чон моторлык да кугезе сугынь. Сулык да чон ласкалык.	сугыньжо кокласе икгайлыкым ужын да шижын моштышаш. Поро кумылым да корго чон моторлыкым виянден шогымо верч тыршышаш. Илышыште осал ден поро пашам ойырен моштышаш. Марий калык этикым (этноэтикым) палышаш да кучылт моштышаш.
Марий калык аралтыш да тиште	Марий калык аралтыш.	7/1	Марий калык аралтыш. Серлагыш.	Волыкым, сурт-оралтым, тазалыкым аралыме йон-влак нерген шке гыч палымым каласкалаш. Аралтыш нерген шинчымашым вияндаш. Осал чонан ен да пуртусышто вашлиялтше осал явлений-влак ваштареш кучылталтше аралтыш-влакым шымлышаш. Аралтыш шулыш дене илашлан сай шонемашан, поро айдеме лияш тыршышаш.
Марий калык аралтыш да тиште	Кумалтыш тамга.	8/1	Кумалтыш тамган шочмо историйже, мом ончыктымы жо, кушто кучылталтмыже.	Марий кумалтыш тамгаште кажне палын мом ончыктымыжым умылтарен моштышаш. Марий кумалтыш тамга нерген шинчымашым пойдарышаш. Еш тамга нерген умылышаш да проект пашам возышаш. Марий калыкын шке кумалтыш тамга улмыж дене кугешныме кумылым ылыжтышаш.
Марий калык аралтыш	Символ сынан марий тур.	9/1	Марий турысо аралтыш, посна символ-влак-влак	Турло источникклан энертен, марий тур нерген презентацийым чонышаш. Икмынар турышто символ-влакым лудын моштышаш. Илыш дене кылдалтше символ-влакым палышаш Ожнысо марий тур нерген шинчымашым пойдарышаш. «Памаш – илышын, арулыкын символжо» темым рашемден моштышаш. Кугезе мастар-влакын тѳрыштым шымлен лектын, проект пашалан кумыландалтшаш. Кидмастар–влак деке кугешнымаш кумылым ылыжтышаш.
Пуртус да марий калык йула	Марий калыкын - пуртус дене кылже.	10/1	Марий калыкын пуртус дене чак улмыжо. Пуртусым лудын, арален моштымыжо :чодыра, памаш вуд, пуртус явлений-влак.	Пуртус да пуртус явлений-влакын могай виян улмышт нерген турло источникла негызеш шымлымаш пашам эртарышаш. Йыр улшо пуртусым аралаш да жаплаш тунемшаш. Марий калыкын пуртус лонгашке лектын коштмыжо, вийым налмыж нерген палышаш. Калык деке пагалымаш кумылан лийшаш, пѳртѳсым илыше семын ончен моштышаш.
Пуртус да марий калык йула	Пуртус вий – Юмын вий	11/1	Марий калыкын кугезе юмынйулаже Марий	Кече велыш савырнен кумалмаш нерген эртыкым (историйым) да калык ойпогым шымлышаш. «марий кумалтыш» общине-влакын суап пашашт нерген палышаш. Марий юмынйулан моло калык коклаште ойыртемжым ужын моштышаш Кечын

			калыкын кумалме ойыртёмже. Кече ваштареш шогалын кумалмыже. «Марий кумалтыш» общине-влак.	вийже нерген каласен моштышаш. Шымлымаш пашам эртарыме годым кугыен дене мутланен моштышаш. Марий юмынйулан порылыклан туныктымжым умылышаш.
Пургус да марий калык йула	Марий калыкын шнуйжо - Полемдрук.	12/1	Ко тугай шнуй. Марий калыкын шнуйжо. Полемдрук (Чумбылат), Пиямбар, Витньызе.	Чумбылат кундемысе вер-шорым шымлен (онлайн йон денат лиеш), презентацийым ямдылышаш. Чумбылат нерген легендым да историй факт-влакым палышаш. Марий шнуй нерген каласкален моштышаш. Шочмо калыкын эртыкшым, тудын тале ен-влакшым, шнуй верлажым пагалышаш да арален шогышаш.
Марий кумалтыш	Марий кумалтыш йџла	13/1	Мо тыгай кумалтыш, тудым кунам да молан эртарат. Кумалтышлан еш коргышото ямдылалтмаш, кумалтыш Ches. Сорта.	Кузе кумалтышлан монгышто, еш коклаште ямдылалтман, устембак кузе, мом погыман, кусотышко мом нангайман рашемдышаш. Сорта нерген умылышаш. Кумалтышым молан эртарыме нерген палышаш. Шке ешыште кумалтышым эртарыме радам нерген йолташ-влаклан каласкален моштышаш. Марий кумалтыш йџлам умылышаш.
Марий кумалтыш	Сорен пыштымаш.	14/1	Сорен пыштымаш. Кумалтышлан кунам, мом сорен пыштыман, кумалтыш арня лектышым кузе эртарыман.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш. Шке семын пелештен, поро пашалан йодын моштышаш. Ешыште кугурак-влак деч молан сорен пыштымыштым умылышаш. Юмо дечын лачак порым гына йодын пелешташ кулым палышаш да шарнышаш.
Марий кумалтыш	Кумалтыш этике.	15/1	Шкем кумалтыш годым кузе кучыман, арулыкым эскерымаш, онаен-влаклан	Кусотышто мом ышташ огеш лий да молан - умылтарен моштышаш. Шкем кучен моштышаш. Арулыкым да шкем тыматлын кучаш кулмо нерген йолташ-влаклан умылтарен моштышаш. Этике да гигиеным шуктен шогаш кулым палышаш.

			тауштымаш.	
Кумалтышын турло лиймыже	Кумалтышын турло лиймыже.	16/1	Еш, ял, мер, туня кумалтыш. Кумалтыш радам.	Кумалтыш-влакын могай лиймыштым палышаш, у шинчымашым налмым шарнаш тыршышаш. Кумалтыш-влакым танастарен да ойырен моштышаш. Кумалтышым эртарен колтымо радамым палышаш, умылтарен моштышаш. Кумалтышын илышыште кулешлыкшым палышаш.
Кумалтышын турло лиймыже	Еш кумалтыш	17/1	Еш кумалтышын ойыртеме	Кумалтышым эртарен колтымо радамым палышаш, умылтарен моштышаш. Кумалтышын илышыште кулешлыкшым палышаш.
Кумалтышын турло лиймыже	Ял кумалтыш	18/1	Ял кумалтышын ойыртеме	Кумалтышым эртарен колтымо радамым палышаш, умылтарен моштышаш. Кумалтышын илышыште кулешлыкшым палышаш.
Марий кумалтыш мутын вийже	Кумалтыш мутын турло лиймыже.	19/1	Порылыкым йодын кумалмаш. Тауштен пелештымаш, йодын пелештымаш, куанен пелештымаш, кунам, кушто, мом да кузе пелештымаш.	Кумалтыш мутын юзо вийже нерген палышаш да шарнышаш. Палышаш: кажне кечын да пайремла годым кузе да мом йодын пелештыман Кумалтыш мутым лончылен да умылен моштышаш. Пелештыме ойын ынжым умылышаш, кумалтыш мутым илышыште кучылтын моштышаш.
Марий кумалтыш мутын вийже	Кажне кечын пелештыме мут.	20/1	Порылыкым йодын кумалмаш. Кунам, кушто, мом да кузе пелештымаш.	. Палышаш: кажне кечын кузе да мом йодын пелештыман Кумалтыш мутым лончылен да умылен моштышаш. Пелештыме ойын ынжым умылышаш, кумалтыш мутым илышыште кучылтын моштышаш.
Кусото – шнуй вер	Кусото.	21/1	Пуртус лонгаште верланыше шнуй вер. Кусото-влакын турло лиймышт, кусотылан верым ойырымаш. Кусото капка ончылно шкем кучымаш. Тауштымаш.	Кусото нерген шке шинчымашыж дене палдарышаш, кундемысе шнуй верла нерген материалым ямдылышаш. Марий калыкын шнуй верлаж нерген палышаш. Шнуй верын эртыкше нерген материалым чумырен моштышаш. Марий калыкын поро кумылан, вес калык йулам жаплен моштышо улмыжым шижын моштышаш. Йыр улшо пуртусым чонан семын арален шогышаш.
Кусото – шнуй вер	Кусотышто кумалтыш эртарыме радам	22/1	Онапу, шаге. Лач кумалтыш годым гына	Ото нерген презентацийым ямдылышаш, шке кундемысе ото-влакым палышаш да нунын нерген каласкален моштышаш Кугезе коча-кован юмынийшлашт нерген палышаш.. Ото дене

			кучылтмо арвер-влак.	кылдалтше ойоро-влакым поген, посна тушкалан шеледен моштышаш. Идалык мучко марий калыкын пургус лонгашке порылык шонымаш дене лектын кумалмыж деке пагалымаш кумылым ылыжтышаш.
Юмо дене кылым кучышо-влак.	Онаен.	23/1	Марий калыкын тун онаенже, районысо «Марий кумалтыш» общиным вуйлатыше онаен, шке кундемысе онаен-влак. Ко тугай онаен да польшкалы шыже-влак.	Верысе онаен-влак нерген материалым погышаш, нунын суап пашашт нерген умылтарен моштышаш. Тунямбалне порылык, сай игече, тыныс илыш, ваш келшен илымаш верч пелештыме шомак-влакым аклен моштышаш. Кугыен-влак дене мутланен, мунло шомак-влакым ушыш пыштышаш. Шкалан гына огыл, чумыр калыклан порым ышташ кумылым ылыжтышаш.
Юмо дене кылым кучышо-влак.	Онаенын польшкалы шыже-влак.	24/1	Ко тугай онаенын польшкалы шыже-влак.	Верысе онаен-влакын польшкалышышт нерген материалым погышаш, нунын суап пашашт нерген умылтарен моштышаш. Кугыен-влак дене мутланен, мунло шомак-влакым ушыш пыштышаш. Шкалан гына огыл, чумыр калыклан порым ышташ кумылым ылыжтышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Шорыкйол (Шорйол)	25/1	Шор. Шорыкйол пайремым эртарен колтымо йула. Модыш-влак.	Шорыкйол пайрем йулан эртарыме радамжым каласкален моштышаш, презентацийым ямдылышаш. Кечын кужемме жапыште эртаралтше пайрем историйым палышаш. Шорыкйол дене кылдалтше фольклор материалым поген моштышаш. Пайрем йула нерген шинчымашым келгемдышаш. Пайремын кулешлыкшым шижын моштышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Уярня	26/1	Уярня пайрем йула да модыш-влак. Уярням эртарен колтымо жап.	«Уярня курык» презентацийым ямдылен, каласкален моштышаш. Илышыште уярня пайрем эртарыме йулам шымлен моштышаш. Шке ешыште да кундемыште эртарен колтымо йула нерген каласкален моштышаш. Сылнымутан литературышто уярня нерген кычал муын, шке кундемысе погымо фольклор материал дене танастарен моштышаш. Уярня пайрем йулам палышаш да илышыште шуктен шогышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Кечыла вургече. Сорта чуктыш.	27/1	Тоштыен ой. Тоштыен-влак нерген шарныме кече-влак. Кечыла вургече.	Кечыла вургече дене кылдалтше ойоро-влакым возен, шке кид дене ыштыме книга тушкан ямдылаш тунемшаш. Ешыште эртарен колтымо йула нерген палышаш. Юмынудыр нерген тоштойым (мифым), Кугечын моло пайрем-влак деч ойыртегалтмыжым палышаш. Ешыште эртарыме йула нерген

				шымлымаш пашам возен моштышаш. Айдемын илымыж годым сай пашажым ужын моштышаш. Тоштыен-влакым шарнаш кулмо нерген палышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Кугече.	28/1	Пайрем йула. Кугече лунгалтыш. Чиялтыме муно.	Кугече пайрем нерген презентацийым ямдылышаш да каласкален моштышаш. Кугечын моло пайрем-влак деч ойыртемалтмыжым палышаш. Шке кундемысе лунгалтыш верла. Кугече модыш нерген шымлымаш пашам эртарен моштышаш. Поро, ушан-шотан лияш тыршышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Агавайрем.	29/1	Агавайремым эртарыме йула. Агавайрем ото. Отышко нарийыме чес.	Агавайрем нерген презентацийым ямдылышаш. Агавайрем эртарыме йулам палышаш. Агавайрем дене кылдалтше фольклор материалым кугуен-влак деч возен налын моштышаш. Пашаче кумылан, корго чон поянлыкан лияш тыршышаш. Айдемын сай паша лектышыжым жаплен моштышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Сурем.	30/1	Сурем кумалтыш. Сурем дене кылдалтше йула. Суремпуч.	Презентацийым ямдылыме годым тушкаште пашам ыштен моштышаш. Сурем нерген у шинчымашым налшаш, пайремын молан эртаралтмыжым умылтарен моштышаш. Сылнымут произведенийлаште Сурем пайрем эртарыме нерген информацийым кычал муын моштышаш. Калык йулам пагален шуктен шогышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Угинде.	31/1	Угинде. Тоштыен-влакым шарныме кече.	Шке кундемыште Угинде пайремым эртарен колтымо нерген каласкален моштышаш. Илышыште киндын да пашан верже нерген сайын палышаш. Кинде нерген калыкмут-влакым палышаш, значенийыштым умылтарен моштышаш. У киндын, саскан сай лектыш лийшаш верч пашам тыршен ышташ кумыландалтшаш
Марий еш	Марий ешын моло калык еш деч ойыртемалтмыже	32/1	Марий ешыште юмынйулам шуктымаш. Марий ешын моло калык деч ойыртемалтмыже. Ешыште ача-ава, кочакова да йоча кокласе кыл.	Кызытсе саманыште кугешнымашым лукшо марий еш нерген шымлымаш пашам эртараш, презентацийым ямдылаш. Шочмо элым да калыкым, ешыште кугезе йулам шуктышым пагалаш тунемшаш. Тукумвож нерген шымлымаш пашам возышаш да йолташ-влак ончылно каласкален моштышаш Ожнысо марий еш деке кугешнымаш кумылым шочыктышаш..
Марий талешке кече	Марий талешке кече	33/1	Марий талешке кечын шочмо	Талешке-влак да верысе лумло ен-влак нерген материалым чумырышаш. Марийын моло калык дене пырля ваш келшен илымыштым, шочмо элым аралашлан иза-шольо семын ваш

			историйже. Кызытсе саманысе тале ен-влак. Шочмо кундемысе лумло ен-влак. Кугезе марий патыр-влак.	шогалмыштым, луддымылыкштым палышаш. Шочмо кундемысе пашаче, поро ен-влак нерген материалым чумырен да каласкален моштышаш. Марий патыр-влакын тыныс, эрыкан илыш верч шогымыштым умылышаш. Шочмо элым да калыкым пагалыше шӱлышан кушшаш.
Иктешлымаш	Презентаций фестиваль	34/1	Идалык мучко налме шинчымаш негызеш йоча-влакын ямдылыме презентаций ыштым аклымаш.	Идалык мучко шымлымаш пашажым арален моштышаш. Марий калыкын пуртус деке чак улмыжым палышаш. Йолташын да шке пашалан акым пуэн моштышаш. Шочмо марий калык йулам пагален да арален моштышаш, илышыште кулешлыкшым шижшаш

7-ше класс

Блок	Занятийын темыже	Теме радам/мын яр шагат	Пуышаш шинчымаш	Йоча мом ыштышаш
Шочмо эл да марий калык	Россий – шуко националь ностян да конфессиян эл.	1/1	Шочмо эл – Россий. Российысе тӱрл ^о калыкын ваш келшен да полшен илымыже. Кажне калыкын ойыртемалт ше илышыже да юмынйулаже	Россий нерген шке шонымашыжым каласкален моштышаш, конфессий нерген шинчымашым налшаш. Шочмо элым да калыкым пагалаш тунемшаш, икте-весе дене ваш келшен илымаш кумылым ылыжтышаш, шуко национальностян да конфессиян эл дене кугешнымаш кумылым лукшаш. Элысе калыкын ойыртемалтше илыш-йулашт нерген турло источникла гыч материалым чумырен моштышаш. Турло калыкын ваш келшен да пагален илаш кулмым умылышаш.
Шочмо эл да марий калык	Марий калык - тунямбалне.	2/1	«Марий» мутын ынже, кушеч лекмыже, марийын моло калык деч ойыртемалтм ыже. Марий калыкын тунямбалне илыме	Теме почеш у шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласкален моштышаш, финно-угор родо-тукым нерген материалым чумырышаш. Темылан келшыше материалым турло источникла гыч муын моштышаш (кугурак-влакын полшымышт дене). Марий калык историй нерген книгаште кычал муын моштышаш. Марий калыкын тушкан илыме верлажым шымлен лекташ кулмым умылышаш.

			верже. Марий-влак финно-угор родо-тукым ешыште, Российыште тушкан илыме верлаже.	
Шочмо эл да марий калык	Марий кундем – кугезе мланде	3/1	Марий кундемын виян толмо корныжо, поянлыкше, ойыртегалт ше шнуй верлаже, марий калыкын ожнысо да кызытсе илыме верлашт.	Кугезе марий-влакын илыме верлашт, кызытсе марий кундем нерген лудмыверыште але интернетыште материалым кычалын, иквереш чумырышаш. Шочмо вер нерген каласкален моштышаш. Марий Эл нерген материалым кычал моштышаш да палышаш. Марий кундем да калык дене кугешнен моштышаш.
Марий калыкын тҥвыраже	Марий тувыран марий юмынйула дене кылже	4/1	Марий тувыран шочмыжо, виян толмо корныжо, моло калык деч ойыртегалт ыже. Турло кундемлаште илыше марий- влакын ойыртегалт ше тувыраштын юмынйула дене кылышт.	Олыкмарий, эрвелмарий, курыкмарий, уралмарий, кас-йудвел кундемлаште илыше марий-влакын тҥвырашт кокласе ойыртемым да икгайлыкым кычал муын моштышаш. Шке кундемымсе калык мурым чумырен, тудын сылнылык ойыртемым ончыктен моштышаш. Калык модышым, мыскарам (фольклорым) поген, модын ончыктен моштышаш. Марий енын илышыштыже калык ойпогын кугу верым налын шогымыжым палышаш да йолташыже-влаклан умылтарен моштышаш. Юмынйула дене кылыштым рашемдышаш.
Марий калыкын тувыраже	Кумалтыш мут да кусле сем.	5/1	Юмылан пелештыме годым кусле семян верже.	Кумалтыш годым молан кусле дене кумалтыш сеемым шоктат рашемдышаш. Интернетлаште да калык коклаште кумалтыш сеемым кычал муын лончылышаш.
Юмын ойжо да кугезе сугынь	Ача-ава да икшыве кокласе кыл.	6/1	Ача-ава да икшыве кокласе келшен илымаш	Поро паша нерген турло источникла негызеш материалым (йомакым, калыкмутым, притчым) чумырышаш. Фольклор материал-влакым (притчым, легенде ден преданийым) погымо моштымашым (навыкым) вияндышаш Притче-

			Пагалымаш.	влакым кызйтсе илышлан кельштарен кучылт моштышаш.. Поро чонан айдеме кушшаш, илышыште пагалымаш да келшен илымашын кулешлыкше нерген пален шогышаш да ваш келшен илен моштышаш.
Марий калык аралгыш да тиште	Марий калык ойоро.	7/1	Марий калык ойоро. Илышыште верже, ынже.	Илыш-йула дене кылдалтше ойоро-влакым посна тѣшкаш чумырен, презентацийлан материалым ямдылышаш. Марий да пошкудо калык кокласе ойоро-влакын икгайлыкштым палемден моштышаш. Фольклор материалым кугыен-влак полшымо дене чумырен моштышаш. Ойорон кулешлыкшым палышаш да ынжым шарнен шогышаш.
Марий калык аралгыш да тиште	Марий тиште кече.	8/1	Марий тиште кечын шочмо да вианме историйже. Вениамин Пуцек-Григорович. Марийын возыктышыж нерген легенде. С.Чавайн «Ото». Марий турысо аралгыш, посна символ-влак.	Турло источниклан энертен, марий тур нерген презентацийым чонышаш. Илыш дене кылдалтше символ-влакым палышаш. Теме почеш ешартыш материал дене пашам ыштен моштышаш. Кугезе-влакын турыштым шымлен лекшаш. Марий да руш алфавит кокласе ойыртемным каласкален моштышаш.
Пуртус да марий калык йула	Марий калык пуртусын икшывыже.	9/1	Марий калыкын пуртус дене чак улмыжо. Пуртусым лудын, арален моштымыжо :чодыра, памаш вуд, пуртус явлений-влак.	Пуртус да пуртус явлений-влакын могай виан улмышт нерген турло источникла негызеш шымлымаш пашам эртарышаш. Йыр улшо пуртусым аралаш да жаплаш тунемшаш. Марий калыкын пуртус лонгашке лектын коштымжо, вийым налмыж нерген палышаш. Калык деке пагалымаш кумылан лийшаш, пуртусым илыше семын ончен моштышаш.
Пуртус да марий калык йула	Марий юмынйула.	10/1	Марий калыкын кугезе юмынйулаже . Марий калыкын	Кече вельш савырнен кумалмаш нерген эртыкым (историйым) да калык ойпогым шымлышаш. «марий кумалтыш» общине-влакын суап пашашт нерген палышаш. Марий юмынйулан моло калык коклаште ойыртемжым ужын моштышаш Кечын вийже нерген каласен моштышаш. Шымлымаш

			кумалме ойыртемеже. Кече ваштареш шогалын кумалмыже. «Марий кумалтыш» общине-влак.	пашам эртарыме годым кугыен дене мутланен моштышаш. Марий юмынйулан порылыкклан туныктымыжым умылышаш.
Пургус да мари йула калык йула	Марий калыкын шнуйжо – Полемдрук да пшышкалыш ыже-влак	11/2	Ко тугай шнуй. Марий калыкын шнуйжо. Полемдрук (Чумбылат), Пиямбар, Витнызе.	Чумбылат кундемысе вер-шорым шымлен (онлайн йон денат лиеш), презентацийым ямдылышаш. Чумбылат нерген легендым да историй факт-влакым палышаш. Марий шнуй нерген каласкален моштышаш. Шочмо калыкын эртыкшым, тудын тале ен-влакшым, шнуй верлажым пагалышаш да арален шогышаш.
Марий кумалтыш	Марий кумалтыш йѳла	12/1	Мо тыгай кумалтыш, тудым кунам да молан эртарат. Кумалтышлан еш коргышто ямдылалтмаш, кумалтыш Ches. Сорта.	Кузе кумалтышлан монгышто, еш коклаште ямдылалтман, устембак кузе, мом погыман, кусотышко мом нангайыман рашемдышаш. Сорта нерген умылышаш. Кумалтышым молан эртарыме нерген палышаш. Шке ешыште кумалтышым эртарыме радам нерген йолташ-влакклан каласкален моштышаш. Марий кумалтыш йулам умылышаш.
Марий кумалтыш	Сорен пыштымаш.	13/1	Сорен пыштымаш. Кумалтышлан кунам, мом сорен пыштыман, кумалтыш арня лектышым кузе эртарыман.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш. Шке семын пелештен, поро пашалан йодын моштышаш. Ешыште кугурак-влак деч молан сорен пыштымыштым умылышаш. Юмо дечын лачак порым гына йодын пелешташ кѳлмым палышаш да шарнышаш.
Марий кумалтыш	Кумалтыш гигиене	14/1	Шкем кумалтыш годым кузе кучыман, арулыкым эскерымаш, онаен-влакклан тауштымаш.	Кусотышто мом ышташ огеш лий да молан - умылтарен моштышаш. Шкем кучен моштышаш. Арулыкым да шкем тыматлын кучаш кулмо нерген йолташ-влакклан умылтарен моштышаш. Этিকে да гигиеным шуктен шогаш кулмым палышаш.

Кумалтышын турло лиймыже	Кумалтышын турло лиймыже.	15/1	Еш, ял, мер, туня кумалтыш. Кумалтыш радам.	Кумалтыш-влакын могай лиймыштым палышаш, у шинчымашым налмым шарнаш тыршышаш. Кумалтыш-влакым танастарен да ойырен моштышаш. Кумалтышым эртарен колтымо радамым палышаш, умылтарен моштышаш. Кумалтышын илышыште кулешлыкшым палышаш.
Кумалтышын турло лиймыже	Мер кумалтыш	16/1	Мер кумалтыш. Кумалтыш радам.	Кумалтыш-влакын могай лиймыштым палышаш, у шинчымашым налмым шарнаш тыршышаш. Кумалтыш-влакым танастарен да ойырен моштышаш. Кумалтышым эртарен колтымо радамым палышаш, умылтарен моштышаш. Кумалтышын илышыште кулешлыкшым палышаш.
Кумалтышын турло лиймыже	Туня кумалтыш	17/1	Туня кумалтыш. Кумалтыш радам.	Кумалтыш-влакын могай лиймыштым палышаш, у шинчымашым налмым шарнаш тыршышаш. Кумалтыш-влакым танастарен да ойырен моштышаш. Кумалтышым эртарен колтымо радамым палышаш, умылтарен моштышаш. Кумалтышын илышыште кулешлыкшым палышаш.
Марий кумалтыш мутын вийже	Кумалтыш мутын турло лиймыже.	18/1	Порылыкым йодын кумалмаш. Тауштен пелештымаш, йодын пелештымаш, куанен пелештымаш, кунам, кушто, мом да кузе пелештымаш.	Кумалтыш мутын юзо вийже нерген палышаш да шарнышаш. Палышаш: кажне кечын да пайремла годым кузе да мом йодын пелештыман Кумалтыш мутым лончылен да умылен моштышаш. Пелештыме ойын ынжым умылышаш, кумалтыш мутым илышыште кучылтын моштышаш.
Марий кумалтыш мутын вийже.	Шулык, Перке, Серлагыш.	19/1	Шулык, Перке, Серлагыш – илышын рудыжо. Кумалтыш тамгаште ончыктымаш.	У шинчымашым налын, шке шонымашыжым каласен моштышаш. Кумалтыш тамгаште ончыктен да умылтарен моштышаш. Йолташ-влаклан умылтарен Илышыште кулешлыкше нерген пален шогышаш. моштышаш.
Кусото – шнуй вер	Кусото.	20/1	Пургус лонгаште верланыше шнуй вер. Кусото-влакын турло лиймышт, кусотылан верым ойырымаш. Кусото капка ончылно шкем кучымаш. Тауштымаш.	Кусото нерген шке шинчымашыж дене палдарышаш, кундемысе шнуй верла нерген материалым ямдылышаш. Марий калыкын шнуй верлаж нерген палышаш. Шнуй верын эртыкше нерген материалым чумырен моштышаш. Марий калыкын поро кумылан, вес калык йулам жаплен моштышо улмыжым шижын моштышаш. Йыр улшо пургусым чонан семын арален шогышаш.
Кусото – шнуй	Кусотышто	21/1	Онапу, шаге. Лач	Ото нерген презентацийым ямдылышаш,

вер	кумалтыш.		кумалтыш годым гына кучылтмо арвер-влак.	шке кундемысе ото-влакым палышаш да нунын нерген каласкален моштышаш Кугезе коча-кован юмынйулашт нерген палышаш.. Ото дене кылдалтше ойоро- влакым поген, посна тушкалан шеледен моштышаш. Идалык мучко марий калыкын пуртус лонгашке порылык шонымаш дене лектын кумалмыж деке пагалымаш кумылым ылыжтышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Шорйол (Шорыкйол)	22/1	Шор. Шорыкйол пайремым эртарен колтымо йула. Модыш-влак.	Шорыкйол пайрем йулан эртарыме радамжым каласкален моштышаш, презентацийым ямдылышаш. Кечын кужемме жапыште эртаралтше пайрем историйым палышаш. Шорыкйол дене кылдалтше фольклор материалым поген моштышаш. Пайрем йула нерген шинчымашым келгемдышаш. Пайремым кулешлыкшым шижын моштышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Уярня	23/1	Уярня пайрем йула да модыш-влак. Уярням эртарен колтымо жап.	«Уярня курык» презентацийым ямдылен, каласкален моштышаш. Илышыште уярня пайрем эртарыме йулам шымлен моштышаш. Шке ешыште да кундемыште эртарен колтымо йула нерген каласкален моштышаш. Сылнымутан литературышто уярня нерген кычал муын, шке кундемысе погымо фольклор материал дене танастарен моштышаш. Уярня пайрем йулам палышаш да илышыште шуктен шогышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Кугече.	24/3	Пайрем йула. Кугече лунгалтыш. Чиялтым е муно.	Кугече пайрем нерген презентацийым ямдылышаш да каласкален моштышаш. Кугечын моло пайрем-влак деч ойыртемалтмыжым палышаш. Шке кундемысе лунгалтыш верла. Кугече модыш нерген шымлымаш пашам эртарен моштышаш. Поро, ушан-шотан лияш тыршышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Агавайрем.	25/1	Агавайремым эртарыме йѳла. Агавайрем ото. Отышко намийыме чес.	Агавайрем нерген презентацийым ямдылышаш. Агавайрем эртарыме йулам палышаш. Агавайрем дене кылдалтше фольклор материалым кугыен-влак деч возен налын моштышаш. Пашаче кумылан, корго чон поянлыкан лияш тыршышаш. Айдемын сай паша лектышыжым жаплен моштышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Сурем.	26/1	Сурем кумалтыш. Сурем дене кылдалтше йула. Суремпуч.	Презентацийым ямдылыме годым тушкаште пашам ыштен моштышаш. Сурем нерген у шинчымашым налшаш, пайремым молан эртаралтмыжым умылтарен моштышаш. Сылнымут произведенийлаште Сурем пайрем

				эртарыме нерген информацийым кычал муын моштышаш. Калык йулам пагален шуктен шогышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Угинде.	27/1	Угинде. Тоштыен-влакым шарныме кече.	Шке кундемыште Угинде пайремым эртарен колтымо нерген каласкален моштышаш. Илышыште киндын да пашан верже нерген сайын палышаш. Кинде нерген калыкмут-влакым палышаш, значенийыштым умылтарен моштышаш. У киндын, саскан сай лектыш лийшаш верч пашам тыршен ышташ кумылданалтшаш
Марий еш	Марий еш	28/1	Марий ешыште юмынйулам шуктымаш. Марий ешын моло калык деч ойыртемалтмыже. Ешыште ача-ава, коча-кова да йоча кокласе кыл.	Кызытсе саманыште кугешнымашым лукшо марий еш нерген шымлымаш пашам эртараш, презентацийым ямдылаш. Шочмо элым да калыкым, ешыште кугезе йулам шуктышым пагалаш тунемшаш. Тукумвож нерген шымлымаш пашам возышаш да йолташ-влак ончылно каласкален моштышаш Ожнысо марий еш деке кугешнымаш кумылым шочыктышаш..
Марий талешке кече	Марий талешке кече	29/1	Марий талешке кечын шочмо историйже. Кызытсе саманысе тале ен-влак. Шочмо кундемысе лумло ен-влак. Кугезе марий патыр-влак.	Талешке-влак да верысе лумло ен-влак нерген материалым чумырышаш. Марийын моло калык дене пырля ваш келшен илымыштым, шочмо элым аралашлан иза-шольо семын ваш шогалмыштым, луддымылыкыштым палышаш. Шочмо кундемысе пашаче, поро ен-влак нерген материалым чумырен да каласкален моштышаш. Марий патыр-влакын тыныс, эрыкан илыш верч шогымыштым умылышаш. Шочмо элым да калыкым пагалыше шулышан кушшаш.
Иктешлымаш	Презентаций фестиваль	30/2	Идалык мучко налме шинчымаш негызеш йоча-влакын ямдылыме презентацийыштым аклымаш.	Идалык мучко шымлымаш пашажым арален моштышаш. Марий калыкын пуртус деке чак улмыжым палышаш. Йолташын да шке пашалан акым пуэн моштышаш. Шочмо марий калык йулам пагален да арален моштышаш, илышыште кулешлыкшым шижшаш

8-ше класс

Блок	Теме	Теме радам/мыняр шагат	Пуышаш шинчымаш	Тунемше мом ыштен моштышаш
Марий	Марийын	1/1	Марий калыкын	Теме почеш у шинчымашым налшаш,

калыкын кумалтыш йулаже.	моло калык дене икгайлык да ойыртемеже.		моло калык деч тувыра, чон поянлык, юмынйула дене ойыртемалтмыже да икгайлыкше.	шке шонымашым почын пуышаш.
Марий калыкын кумалтыш йулаже.	Марий - пуртусын икшывыже.	2/1	«Марий» мутын значенийже, кушеч лекмыже, марий калыкын пуртус дене чак кылже, пушенге-влакын вий-куатышт, марий калыкын пуртусым ава семын пагалымыже.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласкален моштышаш, кажне айдемын «шке» пушенгыж нерген шымлышаш да проект гоч ончыктышаш.
Марий калыкын кумалтыш йулаже.	Марий калыкын кумалтыш йулаже.	3/1	Марий калыкын кумалме ойыртемеже, Кече ваштареш шогалын кумалмыже.	Кече вельш савырнен кумалмаш нерген исторический материал ден калык ойпогым шымлышаш.
Онаен (карт, карт кугыза)	Онаен – Ош Кугу Юмо дене кылым кучышо порьен.	4/1	Онаен да карт кугыза нерген умылымаш. Онаенын койыш-шоктышыжо, коро ^о вий-куатше, туняумылымашыже, пуртус илышым умылен да лудын моштымыжо, шум-чон моторлыкшо, калыкым колыштын да калыклан умылтарен моштымыжо, онаенын илышыштыже теркупшын верже.	Шке кундемысе онае%-влак нерген материалым чумырышаш, презентаций (доклад) гочын йолташ-влакшым палдарышаш, теркупшын кузе ышталтмыж нерген палышаш.
Кусото – шнуй вер.	Кусото капка ончылно.	5/2	Кусото капка ончылно кумалтыш деч ончыч да вара мом йодын пелештыман, тыглай кечын кусотышко кузе пурыман, кусотышто шкем кузе кучыман, мом ышташ огеш лий, могай шонымаш дене кусотышко	Шке кундемысе мыняр да могай кусото улмым пален налшаш, фотографий дене презентаций семын ямдылышаш. Кусотыш пурымо деч ончыч, лекме деч вара молан Юмылан пелештымым умылышаш.

			кайыман.	
Кусото шнуй вер.	– Онапу. Шаге. Тулолмо.	6/3	Онапум ойырымаш, солыкым ушталтымаш, кож укшым верандымаш, шагым ыштыме ойыртем, шагышке кумалме чесым кузе верандыман, кумалтыш кугу кинде, эгерче, туара ик ший оксам туара умбаке пыштыман тулолмылан верым ойырымаш, Тул Ава полшымо дене Юмылан намиен шуктымаш, тулвуй дене кумалтышым петырымаш.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш.
Марий кумалтыш	Шулык. Перке. Серлагыш.	7/2	Мо тыгай Шулык, Перке, Серлагыш; кумалтыш мутын юзо вийже.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш.
Марий кумалтыш	Кумалтышла н ямдылалтме радам.	8/2	Кузе кумалтышлан монгышто, еш коклаште ямдылалтман, устембак кузе, мом ямдылыман, кусотышко нангаяш мом ямдылыман.	Теме почеш шинчымашым налшаш.
Марий кумалтыш	Кумалтыш арвер, кумалтыш атыла. Суво лем, немырвод.	9/3	Пура ленеж, суслык, пурагорка, ший надыр погымо атеылам молан да кузе кучылтыт; коптокым ямдылымаш; кож укш-влакым оптымаш; лемым, немырводым, чунгам ямдылымаш.	Теме почеш шинчымашым налшаш, атылам ойыркален моштышаш, кочкышым шолтен мошташ тунемшаш, презентацийым ямдылышаш.
Марий кумалтыш	Тауштымаш.	10/1	Шкем кусотышто кузе кучыман; арулыкым эскерымаш; онаен- влаклан тауштымаш.	Мом молан кусотышто ышташ огеш лий - умылтарен моштышаш.
Марий кумалтыш	Кумалтышла н сорен пыштымаш. Кумалтыш	15/2	Мо тыгай сорен пыштымаш; кумалтышлан кунам, мом сорен	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш.

	арня лектыш.		пыштыман; кумалтыш арня лектышым кузе эртарыман.	
Юмо радам	Юмо радам.	16/3	Ош Кугу Юмо , Мер Юмо, Кече Ава, Кудырчо Юмо, Волгенче Юмо, Шочын Ава, Ильш Шочын, Лулеге Шочын, Эрге Пурышо, Мланде Ава , Мланде Он, Мланде Илян, Перке Ава, Кинде Перке, Вольык Перке, Мукш Перке, Кугу Серлагыш , Вуйумбал Юмо, Сурт Юмо, Кугураклан (Полеmdрук).	У шинчымашым налын, калыкланат умылтарен моштышаш.
Юмо радам	Кумалме радам.	17/3	Кугураклан (Полеmdрук), Кугу Серлагыш: Сурт Юмо, Вуйумбал Юмо; Перке Ава: Кинде перке, Вольык Перке, Мукш Перке; Мланде Ава: Мланде Он, Мланде Илян; Шочын Ава: Ильш Шочын, Лулеге Шочын, Эрге Пурышо; Мер Юмо: Кече Ава, Кудырчо-Волгенче Юмо; Ош Кугу Юмо.	У шинчымашым налын, калыкланат умылтарен моштышаш.
Юмо радам	Кечышотым шотлымаш.	18/2	Ожнысо да кызытсе саманысе пайрем кечышотым шотлымо икгайлык да ойыртеп. Идалыкын марий лумжо-влакын кушеч лекмышт.	Кечышотым шотлен моштышаш.
Юмо радам	Марий шнуй-влак.	19/1	Марий шнуй-влакым шарныме йула, нунын дене кылдалтше вершор.	У шинчымашым налын, шке шонымашым каласен моштышаш.
Марий юмынйула	Марий юмынйула	20/2	Пайрем лумын кузе лиймыже, кунам	Пайрем эртарыме юмынйулам палышаш.

дене кылдалтше пайрем-влак	дене кылдалтше пайрем-влак		пайремлыме жап, пайрем модыш-влак.	
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Посна кундемлаште вашлиялтше пайрем-влак.	21/2	Посна кундемлаштегына вашлиялтше пайрем-влакым эртарымаш, юмынйула эртарыме радам дене палыме лияш.	У шинчымашым налын, шке шонымашым каласен моштышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Презентаций фестиваль. Зачетный паша.	22/2	Чыла теме почеш иктешлымаш, пален налме шинчымашыштым тергаш, презентацийлаштым аклымаш.	Идалык мучко ямдылыме ик презентацийжым арален моштышаш, программыште пуымо теме-влак почеш кеч-могай йодышлан вашештен моштышаш.

9-ше класс

Блок	Теме	Теме радам/мыняр шагат	Пуышаш шинчымаш	Тунемше мом ыштен моштышаш
Марий калыкын кумалтыш йулаже.	Марий - пуртусын икшывыже.	1/1	«Марий» мутын значенийже, кушеч лекмыже, марий калыкын пуртус дене чак кылже, пушенге-влакын вий-куатышт, марий калыкын пуртусым ава семын пагалымыже.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласкален моштышаш, кажне айдемын «шке» пушенгыж нерген шымлышаш да проект гоч ончыктышаш.
Кусото шнуй вер.	Марий тѣняште кусотын верже	2/1	Кусото-влакын турло лиймышт, кусотылан ко да кузе верым ойырымаш.	Шке кундемысе мыняр да могай кусото улмым пален налшаш, фотографий дене презентаций семын ямдылышаш.
Кусото шнуй вер.	Онапу. Шагe. Тулолмо. (Ончыч тунеммым ушештарым аш. Шинчымашым	3/4	Онапум ойырымаш, солыкым ушталтымаш, кож укшым верандымаш, шагым ыштыме ойырте, шагышке кумалме чесым кузе верандыман, кумалтыш кугу	Теме почеш ончыч тунеммым ушештарымаш. У шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш.

	келгемдымаш)		кинде, эгерче, туарак ший оксам туарак умбаке пыштыман тулолмылан верым ойырымаш, Тул Ава полшымо дене Юмылан намиен шуктымаш, тулвуй дене кумалтышым петырымаш.	
Кусото шнуй вер.	– Кусото капка ончылно. (Ончыч тунеммым ушештарен, шке шинчымашым келгемдымаш)	4/2	Кусото капка ончылно кумалтыш деч ончыч да вара мом йодын пелештыман, тыглай кечын кусотышко кузе пурыман, кусотышто шкем кузе кучыман, мом ышташ огеш лий, могай шонымаш дене ксотышко кайыман.	Теме почеш ушештарен, шке шинчымашым келгемдышаш, шонымашыжым каласен моштышаш.
Марий кумалтыш	Шулык. Перке. Серлагыш.	5/2	Мо тыгай Шулык, Перке, Серлагыш; кумалтыш мутын юзо вийже.	Теме почеш шинчымашым келгемден, шке шонымашыжым каласен моштышаш.
Марий кумалтыш	Наледымаш.	6/2	Могай чонанын, кайыквусын мом, кузе, мыняр налман.	Наледымашым наледен моштышаш.
Марий кумалтыш	Чес-полак. Надыр.	7/3	Могайым да кузе чонан чес-полакым, ший надырым, солыкым, шовычым нангайыман.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш.
Марий кумалтыш	Кумалтыш этике, гигиене	8/1	Шкем кусотышто кузе кучыман; арулыкым эскерымаш.	Мом молан кусотышто ышташ огеш лий - умылтарен моштышаш.
Марий кумалтыш	Кумалтыш арня	9/1	Кумалтыш арням кузе эртарыман.	Теме почеш шинчымашым налшаш, шке шонымашыжым каласен моштышаш.
Юмо радам	Юмо радам.(Ончыч тунеммым ушештарен, у шинчымашым налмаш)	10/3	Ош Кугу Юмо , Мер Юмо, Кече Ава, Кудырчо Юмо, Волгенче Юмо, Шочын Ава, Ильш Шочын, Лулеге Шочын, Эрге Пурышо, Мланде Ава , Мланде Он, Мланде Илян, Перке Ава, Кинде Перке,	Ончыч тунеммым ушештарышаш. У шинчымашым налын, калыкланат умылтарен моштышаш.

			Вольык Перке, Мукш Перке, Кугу Серлагыш , Вуйумбал Юмо, Сурт Юмо, Кугураклан (Подемдрук).	
Юмо радам	Кумалме радам.	11/3	Кугураклан (Подемдрук), Кугу Серлагыш: Сурт Юмо, Вуйумбал Юмо; Перке Ава: Кинде перке, Вольык Перке, Мукш Перке; Мланде Ава: Мланде Он, Мланде Илян; Шочын Ава: Ильш Шочын, Лулеге Шочын, Эрге Пёрыш ^о ; Мер Юмо: Кече Ава, Кудырчо-Волгенче Юмо; Ош Кугу Юмо.	У шинчымашым налын, калыкланат умылтарен моштышаш.
Юмо радам	Юмынган.	12/2	Ко тугай юмынган; юмынган шогалтыме радам.	Юмынганым шогалтыме йулам кучылт моштышаш.
Юмо радам	Сорта.	13/2	Кумалтыш годым сортан верже; сортам путырымаш.	Сортам путырен моштышаш, тидлан весе-влакымат туныктышаш.
Юмо радам	Марий кумалтыш тамга.	14/1	Кумалтыш тамган шочмо историйже, мом ончыктымьжо, кушто кучылталташ лиймыже.	Кажне палын мом ончыктымьжым умылтарен моштышаш.
Юмо радам	Кечышотым шотлымаш.	15/1	Ожнысо да кызытсе саманысе пайрем кечышотым шотлымо икгайлык да ойыртем. Идалыкын марий лумжо-влакын кушеч лекмышт.	Кечышотым шотлен моштышаш.
Юмо радам	Марий шнуй-влак.	16/1	Марий шнуй-влакым шарныме йула, нунын дене кылдалтше вершор.	У шинчымашым налын, шке шонымашым каласен моштышаш.
Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	Марий юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	17/3	Пайрем лумын кузе лиймыже, кунам пайремлыме жап, пайрем модыш-влак.	Пайрем эртарыме юмынйулам палышаш.
Марий	Презентаций	18/3	Чыла теме почеш	Идалык мучко ямдылыме ик

юмынйула дене кылдалтше пайрем-влак	фестиваль. Зачетный паша.		иктешлымаш, студент-влакын пален налме шинчымашыштым тергаш, презентацийлаштым аклымаш.	презентацийжым арален моштышаш, программыште пуымо теме-влак почеш кеч-могай йодышлан вашештен моштышаш.
--	---------------------------------	--	---	---

Туныктымо годым энертышаш книга-влак:

- В.М. Мамаев. Марий юмынйула да пайрем-влак. - Йошкар-Ола, 2014
- О.А.Калинина, М.Н.Мамаева, Т.Л. Молотова, Т.Б.Никитина, Н.С. Попов.
Марий калык. Монографий.- Йошкар-Ола, 2008
- С.Н.Федорова. Системный подход к этнокультурологической подготовке
будущих педагогов: монография. – Йошкар-Ола, 2008